

Werkpapier ten behoeve van conferentie 13 maart 2007 WSNS+ te Lunteren

Auteurs:

- Berita Cornelissen, lid management team Scholengemeenschap Stevensbeek in Boxmeer
- Peter van Dijk, directeur Prot. Chr. Jenaplan-basisscholen De Peppels en De Canadas in Boxmeer

Jenaplan PO en VO te Boxmeer: Doorlopende leerlijn 4-18 jaar

Inleiding

Dat het Jenaplan-onderwijs is een zeer bruikbare onderwijsvorm is voor scholen die werk willen maken van onderwijsvernieuwing is geen verrassing. Nieuwe onderwijsontwikkelingen krijgen een plaats zonder dat de samenhang in de school verdwijnt. Naast het basisonderwijs is het concept echter ook voor het voortgezet onderwijs uitermate geschikt gebleken om nieuwe pedagogische en didactische inzichten een plek te geven. Door de samenwerking met een basisschool die vanuit hetzelfde concept werkt leven nieuw ingevoerde inzichten geen eigen leven, maar past het in het gehele curriculum van beide scholen zodat er optimale samenhang ontstaat tussen alles wat er op de scholen gebeurt. Samenhang op didactisch, maar zeker ook op pedagogisch gebied.

Zonder barrières

De jenaplan-scholen voor primair en voortgezet onderwijs hebben in 2004 de handen ineen geslagen om een ononderbroken ontwikkelingslijn voor kinderen van 4 t/m 18 jaar te ontwerpen. Een school zonder barrières, met flexibele aansluitende overgangen. Achterliggende gedachte is dat kinderen hun schoolloopbaan direct na hun vierde verjaardag starten. Doorgaans hebben kinderen dan in 8 jaar tijd het gehele onderwijsprogramma doorlopen, maar doordat instroom- en uitstroommoment aan de hand van een verschillend criterium plaatsvindt, ontvangen kinderen soms onevenwichtig veel of weinig onderwijstijd. Het criterium instroom (verjaardag) en uitstroom (na zomervakantie) hebben geen inhoudelijke relatie met elkaar. Doorstroom van PO naar VO zou dan ook wellicht beter aan de hand van een ontwikkelingsgericht criterium kunnen plaatsvinden. In de huidige systematiek kan het voorkomen dat een kind dat eind september instroomt (de zogenaamde jonge leerling) te weinig tijd krijgt en een kind dat in mei instroomt extra tijd krijgt, terwijl het gezien de aard van de kinderen andersom had moeten zijn. Kinderen hebben, zo ervaren wij, meer of minder tijd nodig om het onderwijsprogramma te doorlopen. In

de bovenbouw zien we, dat gaandeweg het cursusjaar, sommige kinderen uit groep 8 sociaal, emotioneel en cognitief toe zijn aan de stap naar het voortgezet onderwijs of op z'n minst het onderwijsprogramma daarvan. Ook ervaren we dat een aantal kinderen, hoewel ze al 8 jaar basisonderwijs ontvangen, met wat meer tijd een steviger fundament zou kunnen leggen voor een vervolg in het voortgezet onderwijs. Overigens kan bij het leeftijdscriterium van vier jaar ook nog de vraag gesteld worden of het niet beter zou zijn ook hier al meer ontwikkelingsgerichte criteria te hanteren. Dit aspect laten we in dit artikel echter buiten beschouwing. De cursorische lijn in PO en VO zal zowel inhoudelijk als in tijd flexibel moeten zijn en zelfs doorlopen tot en met ROC en andere vervolgopleidingen. De voordelen zijn tweeledig: Langdurige heterogene groepering van leerlingen, zowel qua leeftijd als niveau biedt meer pedagogische kansen als het gaat om sociale vorming. Verschillen tussen leerlingen worden bruikbaar gemaakt. Elkaar helpen, waarderen wordt gewoon binnen deze school. Dit leidt uiteindelijk tot een positieve houding naar de pluriforme samenleving. Stigmatiseren door selectie wordt tegengegaan.

Leerlingen worden niet geremd in hun ontwikkeling, maar kunnen onbeperkt doorleren. De organisatie van het onderwijs komt meer in dienst te staan van de vraag van de leerling. De een heeft meer, de ander minder tijd nodig om iets te leren. Dit wordt mogelijk gemaakt.

Geschiedenis Jenaplan VO in Boxmeer

Omdat vanuit het Jenaplan-basisonderwijs steeds de vraag naar een vervolg klonk, is het Voortgezet Jenaplan Onderwijs in 1999 gestart; aanvankelijk met een heterogene brugklas van 21 kinderen. Voor het komende schooljaar zijn er 185 brugklassers aangemeld die zullen starten in 7 brugklassen en telt de Jenaplan-afdeling van de scholengemeenschap ruim 500 leerlingen.

De eerste vijf jaar is er gewerkt aan een pedagogisch klimaat dat aansluit op het basisonderwijs en het vormgeven van het onderwijs binnen het Jenaplan-concept. In de eerste twee leerjaren zijn leerlingen van uiteenlopende niveaus bij elkaar in de klas ingedeeld. Na de eerste twee leerjaren worden de leerlingen opnieuw ingedeeld. De HAVO/VWO-leerlingen stromen na 3 jaar door naar de Tweede Fase. Voor de VMBO-leerlingen geldt dat zij in het Jenaplan-onderwijs hun diploma kunnen halen. Zij hoeven na de eerste twee leerjaren nog geen keuze te maken, de leerlingen oriënteren zich breed op verschillende sectoren. In het eindexamenjaar volgen leerlingen een programma dat voorbereidt op hun keuze voor een vervolgopleiding. Samen met MBO college de Maasvallei werken we ook hier aan één doorlopende leerlijn. De afgelopen twee schooljaren slaagden 100% van onze leerlingen voor hun eindexamen en zijn er geen leerlingen die vroegtijdig onze school zonder diploma hebben verlaten.

Vanaf 2004 werken Jenaplan basis- en voortgezet onderwijs samen aan een onderwijslijn voor 4 t/m 18 jarigen. Momenteel volgen leerlingen van het basisonderwijs lessen techniek bij het voortgezet onderwijs en worden leerkrachten uitgewisseld. Voor de leerlingen die doorstromen vindt er een zogenaamde "warme" overdracht plaats. Daarnaast wordt er dit jaar een pilot gestart met een digitale snelweg voor kinderen in de bovenbouw van de basisschool en mogelijk onderbouw VO. Omdat vanuit de basisschool veel waarde wordt gehecht aan de veilige stamgroep krijgen kinderen vanuit de bovenbouw van de basisschool via "smartschool" (een digitale leeromgeving) de kans zich al met VO-stof bezig te houden. Het omgekeerde zou ook moeten kunnen. Leerlingen die reeds in het VO zitten en even terug willen grijpen op wat ze op de basisschool hebben geleerd,

zouden even moeten kunnen “terugschakelen” (Hoe zat dat ook al weer?). Bij de aanleg van deze digitale snelweg steken we in op rekenen/wiskunde en taal.

Toekomst Jenaplan VO

De opdracht die wij voor de komende jaren geformuleerd hebben, één doorlopende leerlijn voor 4 t/m 18 jaar, daagt ons uit de meest prikkelende en uitdagende leeromgeving binnen onze regio neer te zetten. Onderwijs op maat neemt daarbij een centrale plaats in. We kijken daarbij niet alleen naar de cognitieve ontwikkeling, maar ook naar de sociaal-emotionele en spirituele ontwikkeling.

Om tot een rijke leeromgeving te komen werken we in leergebieden. De kaders voor de leergebieden zijn vorig schooljaar ontwikkeld. Uiteindelijk zal er binnen alle leergebieden qua leeftijd en niveau heterogeen gewerkt worden. Drie jaarlagen door elkaar. Er zal gewerkt worden met een digitaal portfolio als leerlingvolgsysteem. Binnen elk leergebied zullen er leerlijnen ontwikkeld worden voor het individuele kind. De stamgroep is de veilige thuishaven. In deze stamgroep leert het kind hulp te vragen, te bieden en te ontvangen als jongste, middelste en oudste van de groep. Waar de interactie tussen docent en kind of tussen kinderen onderling essentieel is, gaan de kinderen naar een niveaugroep. Vorm volgt functie is hier het leidende principe. We kiezen die groepssamenstelling die het beste past bij de doelen die we nastreven.

Overzicht van activiteiten

Doel	Actie	Wanneer
<ul style="list-style-type: none"> • Brug bouwen tussen PO en VO • Uitstel van definitieve studierichting • Vormgeven VO binnen Jenaplan-concept 	Invoering Jenaplan VO met heterogene klassen qua niveau.	aug1998
<ul style="list-style-type: none"> • Uitstel keuze voor sector of beroepsopleiding • Herkenbaar en betekenisvol programma • Aanleren van algemene en procesmatige vaardigheden • Aanleren van ict-vaardigheden • Activerende didactiek • Aansluiten bij interesses 	Invoering intersectoraal programma alle leerwegen van het VMBO.	aug 2004
<ul style="list-style-type: none"> • Aansluiten eindtermen VMBO op leertrajecten binnen het mbo • Aansluiting bij de ontwikkeling van competenties • Leersituaties aanbieden afgestemd op de individuele beroepskeuze van de leerling • Doorlopende begeleidingslijn ontwikkelen 	Instellen project ontwikkelgroep die verantwoordelijk is voor ontwikkeling en voorbereiding van het leertraject	2004-.....
<ul style="list-style-type: none"> • Aansluiten bij interesses van kinderen • Kinderen consequenties van hun keuzes leren aanvaarden • Experimenteren met leeftijds-heterogene groepering in VO 	Invoering keuzeblokken voor leerlingen van 12 -15 jaar als structureel onderdeel van het programma.	2004-.....

• Doorlopende leerlijn 4-18 jaar	Onderzoek naar mogelijkheden om 2 ^{de} fase vorm te geven binnen het Jenaplan-concept	2006
• Gezamenlijke visie PO-VO	Driejarige opleiding Jenaplan VO voor alle teamleden.	2006-2009
• Onderwijs op maat	Individuele leerlijnen ontwikkelen voor Wiskunde en Nederlands. Leerlijnen aansluiten op de leerlijnen van het basisonderwijs.	2006-2007
• Leerlingen leren in samenhang binnen een prikkelende en uitdagende leeromgeving	Ontwikkeling leergebieden: Mens en taal Mens en maatschappij Start leergebieden: Mens en natuur Mens en kunst en cultuur Mens en sport en beweging Ontwikkelen van individuele leerlijnen: Wiskunde Nederlands	2006-2007
• Onderwijs op maat	Binnen het leergebied mens en kunst en cultuur en mens en sport en beweging wordt gewerkt met portfolio	2006-2007
• Onderwijs op maat	Alle leerlingen VO gaan werken binnen elektronische leeromgeving: met "smart-school"	2006-2007
• Onderwijs op maat	Kinderen kunnen via elektronische leeromgeving ontwikkeling bij rekenen en taal voortzetten vanuit PO en VO.	2007-2008
• Leren van en met elkaar	Vormen van leeftijdsheterogene stamgroepen voor de leergebieden kunst en cultuur, sport en beweging, dagopening, dagsluiting en keuzewerktijd.	2007-2008
• Onderwijs op maat	Ontwikkelen van individuele leerlijnen als onderdeel van het programma binnen de leergebieden mens en taal en mens en natuur.	2007-2008
• Ontwikkelingsgericht i.p.v. leerstofjaarklasgericht	Invoering driejarige topbouw met flexibele instroom voor kinderen uit het PO.	2008-2009

-----
overgangen zijn flexibel

het leerstofjaarklassensysteem is verdwenen

Hoewel er nog een lange weg te gaan is, zien we veel in een onderwijslijn die zowel inhoudelijk als in tijd flexibel is en uiteindelijk zal doorlopen tot en met ROC en alle andere vervolgopleidingen.

De winst:

- Langdurig heterogene groepering van leerlingen, zowel qua leeftijd als niveau biedt meer pedagogische kansen als het gaat om sociale vorming. Verschillen tussen leerlingen worden bruikbaar gemaakt. Elkaar helpen, waarderen wordt gewoon binnen deze school. Dit leidt tot een positieve houding naar de pluriforme samenleving. Stigmatiseren door selectie wordt tegengegaan.

- Leerlingen worden niet geremd in hun ontwikkeling, maar kunnen onbeperkt doorleren. De organisatie van het onderwijs komt meer in dienst te staan van de leerling. De een heeft meer of minder tijd nodig om iets te leren dan de ander. Dit komt de motivatie ten goede.
- Het onderwijs kan gaan bestaan uit de juiste mix van aanbod- en vraaggericht onderwijs, waarbij met geaardheid van de leerling (verschillende vormen van intelligenties) rekening gehouden wordt. Onderwijs op maat zal leiden tot meer kansen voor leerlingen en minder schooluitval. Ongelukkige keuzes bij vroege selectie worden voorkomen. De leerlingen blijven namelijk lang heterogeen gegroepeerd, zodat richtingkeuzes uitgesteld kunnen worden.

De ervaringen zijn zeer positief.

Op leerlingniveau:

- onderwijs op maat
- profijt van meer inhoudelijke expertise door vakdocenten
- kennismaking met het instituut voortgezet onderwijs, programma/werkwijze
- ontdekken van een schoolwerkelijkheid met andere leerlingen
- kweken van vertrouwen in de toekomst
- bruikbaar maken van verschillen tussen leerlingen, stimuleren van respect voor elkaar
- uitgestelde keuzes in VO; kiezen wanneer een leerling er aan toe is.

Op teamniveau:

- leren en begrip kweken voor elkaars werkwijze
- delen van faciliteiten
- over en weer uitlenen van teamleden, uitwisselen deskundigheid (digitale snelweg)
- draagvlak visie PO/VO op elkaar willen afstemmen.